

Asia: Valtioneuvoston kirjelmä U 108/2022 vp täydentävä jatkokirjelmä UJ 5/2023 vp Euroopan komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta, Työelämä- ja tasa-arvovaliokunta, 23.05.2023

Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti HEUNI kiittää mahdollisuudesta lausua Valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ihmiskaupan ehkäisemisestä ja torjumisesta sekä ihmiskaupan uhrien suojelemisesta.

Asiantuntijakuulemisen teeman mukaisesti HEUNI keskittyy lausunnossaan direktiivin ehdotukseen kriminalisoida työperäisen ihmiskaupan uhrien palvelujen käyttö. HEUNI on vuodesta 2008 tutkinut etenkin ulkomaalaistaustaisiin työntekijöihin kohdistuvaa hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa Suomessa ja Suomen lähimaissa. Suomessa työvoiman hyväksikäyttöä ja ihmiskauppaa ilmenee palvelualoilla, kuten ravintola-, autonpesu- ja kauneusalalla, mutta myös rakennus-, siivous- ja maatalousaloilla, joilla käytetään paljon alihankintaa. Myös Euroopan tasolla esiintyy työelämän ihmisoikeusloukkauksia, etenkin koskien ulkomaalaistaustaisia työntekijöitä maatalous-, ruuantuotanto-, rakennus-, tuotanto- ja palvelualoilla ([IOM 2023](#); [Lietonen, Jokinen & Ollus, 2020](#); [Jokinen, Ollus & Viuhko 2011](#)).

Ihmiskaupan uhrien palveluiden tietoisien käytön kriminalisointi

Ihmiskauppaa ja hyväksikäyttöä esiintyy myös Suomessa. Toiminnan taustalla on hyvin usein hyväksikäyttöön pohjautuva liiketoimintamalli, jonka tavoitteena on tuottaa voittoa epärehellisin keinoin (ks. [Jokinen & Ollus 2019](#)). Näin väärinkäytöksiin syyllistyvät työnantajat ja toimijat säästävät palkoissa, lakisääteisissä kuluissa sekä työntekoon liittyvissä kuluissa, ja viimekädessä voivat siten tarjota halvempia tuotteita ja palveluita kuin kilpailijansa. Kysynnän näkökulmasta sekä yksittäisten kuluttajien että yritysten ja myös julkisten hankintayksiköiden on houkuttelevaa valita markkinoilta halvempaa hintaa tarjoava palveluntuottaja. Tämä korostuu työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan tilanteissa, joissa etenkin kuluttajan on vaikea arvioida, onko palvelua tarjoava henkilö tai taustalla olevat henkilöt mahdollisesti ihmiskaupan uhreja.

HEUNI kannattaa periaatetta, jonka mukaan ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden käytöstä tulisi rangaista. Jaamme valtioneuvoston näkemyksen siitä, että rikosoikeus on viimesijainen keino ihmiskauppaan puuttumisen keinovalikoimassa ja että ehdotettua kriminalisointia olisi vaikea käytännössä tehokkaasti soveltaa. Ihmiskauppaan puuttuminen edellyttää viranomaisten ja muiden toimien jatkuvaa kehittämistä ja tehostamista. Oikeusministeriö katsoo kuitenkin perustelumuistiossaan, että ”vaikuttaa ilmeiseltä, että direktiiviin tulee velvoite kriminalisoida uhrien palvelujen käyttö sikäli kuin hyväksikäyttömuotoon voi palveluja liittyä”. Näin ollen HEUNI esittää seuraavaa:

- 1) Ihmiskaupan uhrien tarjoamien palveluiden tietoisien käytön kriminalisointi luonnollisten henkilöiden kohdalla on haasteellista ja täten näemme, että rangaistavuus tulisi keskittää etenkin oikeushenkilöihin. Luonnollisten henkilöiden tietoisuutta ilmiöstä tulee kuitenkin lisätä esimerkiksi tiedottamiskampanjoilla ja ohjeistuksilla, miten toimia tilanteissa, joissa riskialoilla voi kohdata ihmiskaupan uhreja.

Kriminalisoinnissa tulee keskittyä oikeushenkilöihin ja tilanteisiin, joissa tilaaja tietää, että alihankintaketjussa esiintyy ihmiskauppaa ja/tai että kyseisellä toimialalla työperäisen ihmiskaupan riskit ovat merkittävät, mutta tilaaja ei puutu tähän tai toteuta ennaltaehkäiseviä toimenpiteitä. Esimerkiksi ulkomaalaistaustaisen työvoiman välityksessä on esiintynyt tilanteita, joissa kohdeyritys on hyötynyt hyväksikäytön uhrien työstä, vaikka itse ei heitä olekaan rekrytoinut. Suomessa on viime vuosina tullut esiin useita vastaavia tilanteita, joissa alihankintaketjussa on hyväksikäyttöä, kuten tuoreet esitutkinut metsämarjanpoiminnassa, kasvihuoneissa ja rakennusosalalla osoittavat. Yritysten vapaaehtoiset toimet työperäisen hyväksikäytön torjumiseksi niiden omassa toiminnassa tai alihankintaketjuissa eivät tähän asti ole olleet riittäviä. Tietoisien käytön rangaistavuus vahvistaisi

yritysten huolellisuutta, riskienhallintaa ja ennaltaehkäiseviä toimia. Näkemyksemme mukaan uhrien palvelujen käytön kriminalisointi myös edistäisi yritysten edellytyksiä noudattaa tulevaa yritysvastuulainsäädäntöä kansallisissa alihankintaketjuissa (EU:n Yritysten kestävää toimintaa koskeva huolellisuusvelvoite, 2022/0051(COD)).

Kriminalisointi olisi siten tärkeä kohdistaa liiketoimintaan, jossa ihmiskaupan uhrien palveluja käytetään tietoisesti tai vähintään välinpitämättömästi osana liiketoimintamallia. Tämä kohdennus vähentäisi ehdotetun kriminalisoinnin jäämistä puhtaasti symboliseksi kirjaimeksi sekä sen toteutumisen valvonnan vaikeutta.

- 2) Ehdotetun kriminalisoinnin ohella tulee varmistaa **riittävät resurssit ihmiskaupan ja hyväksikäytön torjuntaan**. Suomessa on viime vuosina panostettu työperäisen hyväksikäytön torjuntaan ja tämä resursointi on nyt tuottanut tulosta. Tästä on esimerkkinä yhä uudet tietoon tulleet tapaukset, joista on myös uutisoitu. Suomessa tarvitaan siten jatkossa riittävää resursointia ja erikoistumista, kuten poliisin ihmiskaupparyhmän vahvistamista. Jos ilmiöön ei pystytä puuttumaan, antaa se selvän viestin siitä, että hyväksikäyttö on kannattavaa ja kiinnijäämisen riski on pieni. Ihmiskauppatutkinnat ovat usein suuria kokonaisuuksia, ja poliisi joutuu tutkintataloudellisista syistä usein rajaamaan tutkintansa vain tiettyihin päätekiijöihin, jolloin muut haarat saattavat jäädä tutkimatta. Jotta keskeiset toimijat, ml. erilaiset välittäjät ja hyötyjät, voidaan tutkia, edellyttää tämä riittäviä resursseja niin poliisille kuin muille valvontaviranomaisille (etenkin AVI ja verottaja), mutta myös rikosoikeusjärjestelmän muille toimijoille (etenkin syyttäjälaitos ja tuomioistuinvirasto).
- 3) On samalla selvää, että viranomaiset eivät koskaan voi puuttua kaikkeen hyväksikäyttöön ja ihmiskauppaan, koska väärinkäyttäjät ovat aina askeleen edellä. **Siksi yrityksille tulee asettaa aiempaa enemmän vastuuta puuttua omassa toiminnassaan esiintyvään hyväksikäyttöön velvoittavan sääntelyn kautta.** Ihmiskaupan uhrien palveluiden käyttöä voidaan torjua tehokkaalla yritysvastuusääntelyllä, eettisellä rekrytoinnilla ja riittävällä toimitusketjujen valvonnalla, etenkin riskialoilla. Toivomme siksi, että valiokunta kiinnittää huomiota ihmiskauppadirektiivin yhteyteen parlamentissa paraikaa käsittelyssä olevaan yritysvastuudirektiiviin. Yritysten kestävää toimintaa koskevassa huolellisuusvelvoitedirektiivissä ja sen toimeenpanossa on selkeästi huomioitava työperäisen hyväksikäytön ja ihmiskaupan torjunta Suomessa ja unionin alueella. Koska yritysvastuudirektiivi koskisi näillä näkymin vain suuria yrityksiä, katsomme, että ihmiskauppadirektiivin kriminalisoinnin kautta olisi mahdollista kohdistaa tehokkaampia valvontakeinoja myös keskisuuriin ja pienempiin yrityksiin.

Helsinki, 22.5.2023

Natalia Ollus
Johtaja, OTT

Saara Haapasaari
Vastuullisuusasiantuntija

YK:n yhteydessä toimiva Euroopan kriminaalipolitiikan instituutti (HEUNI)